

การกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำนาม “ผม”*

กนกวรรณ วารีเขตต์**

วิภาส โปธิแพทย์***

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยและกระบวนการที่ทำให้คำนาม “ผม” กลายเป็นคำสรรพนาม (สรรพนามบุรุษที่ ๑) และส่วนของคำลงท้าย (ครับผม) โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๕๕๕) ที่ตีพิมพ์แล้ว

ผลการศึกษาพบว่าเริ่มแรกคำว่า “ผม” ปรากฏใช้เป็นคำนาม ต่อมาคำนาม “ผม” ได้เกิดการขยายหน้าที่เป็นหมวดคำสรรพนามในสมัยรัชกาลที่ ๔-๕ และคำนามก็ได้ขยายหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของคำลงท้าย “ครับผม” ในสมัยรัชกาลที่ ๖-๗ โดยอาศัยปัจจัยทางวัฒนธรรม และปัจจัยทางภาษา (ปัจจัยนามนัย)

จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่าคำสรรพนาม “ผม” กลายมาจากคำนามโดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ ๓ กระบวนการด้วยกัน ได้แก่ กระบวนการแยก กระบวนการสูญเสียคุณสมบัติของหมวดคำเดิม และกระบวนการทำให้มีความหมายทั่วไป และส่วนของคำลงท้าย “ครับผม” กลายมาจากคำนามโดยผ่านกระบวนการหลอมรวม

* บทความนี้เรียบเรียงจากส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ ในภาษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์” ของภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาอ่านและช่วยแก้ไขข้อบกพร่องในบทความนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้งในระหว่างการทำวิจัย ผู้วิจัยได้รับการสนับสนุนทุนจากโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและการพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (HS1231A) และ “ทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิต” (CU.GRADUATE SCHOOL THESIS GRANT) ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ จึงขอขอบคุณมา ณ ที่นี้ด้วย

** นิสิตปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*** corresponding author อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Grammaticalization of the noun /phǒm/

Kanokwan Wareeket

Vipas Pothipath

Abstract

This article aims at investigating the factors and the processes that contribute to the development of the noun /phǒm/ ‘hair’ into the pronoun /phǒm/ (the first – person pronoun) and the part of final particle /khráp phǒm/ (male speaker; formal). The data used are based on published documents dated in the Rattanakosin period from the reign of King Rama I to the present (2325 B.E. – 2555 B.E.).

It is found that at the first stage, the word /phǒm/ was used as a noun. Later, the noun /phǒm/ was also used as a pronoun during the reigns of King Rama IV and King Rama V. Then, it diverged into the part of final particle /khráp phǒm/ from the reigns of King Rama VI to King Rama VIII. These developments can be explained by cultural and linguistic (metonymic) factors.

This study reveals that the pronoun /phǒm/ is grammaticalized from the noun through three processes: divergence, decategorialization and generalization. The part of final particle /khráp phǒm/ is grammaticalized from the noun through coalescence.

๑. บทนำ

ในภาษาไทยมีคำชนิดหนึ่งที่ใช้แทนตัวผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ที่ถูกกล่าวถึง เพื่อจะได้ไม่ต้องกล่าวนามนั้นซ้ำอีก *ตำราหลักภาษาไทย* ของพระยาอุปกิตศิลปสาร เรียกคำชนิดนี้ว่า “บุรุษสรรพนาม” หากผู้พูดต้องการใช้คำแทนตัวเอง เช่น ผม ฉัน ข้า หนู เรา เป็นต้น เรียกว่า คำสรรพนามบุรุษที่ ๑ หากผู้พูดต้องการใช้คำแทนตัวผู้ฟัง เช่น เธอ ท่าน แก เจ้า เอ็ง เป็นต้น เรียกว่า คำสรรพนามบุรุษที่ ๒ และหากผู้พูดต้องการใช้คำแทนผู้ที่ถูกกล่าวถึงหรือสิ่งที่ถูกกล่าวถึง เช่น เขา มัน พระองค์ หล่อน ท่าน เป็นต้น เรียกว่า คำสรรพนามบุรุษที่ ๓

บุรุษสรรพนามในภาษาไทยมีลักษณะเด่นหลายประการเมื่อเปรียบเทียบกับหลายๆ ภาษา เช่น คำบุรุษสรรพนามจะใช้แปรไปตามเพศ พจน์ หรือระดับภาษา เป็นต้น เมื่อพิจารณาเฉพาะคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าเป็นไปตามปัจจัยดังกล่าวข้างต้น อย่างในประเด็นเรื่องจำนวนคำจะเห็นได้ว่าในภาษาไทยมีคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ มากกว่า ๑๐ คำ ในขณะที่ภาษาอื่นๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน หรือภาษาเขมร มีคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ เพียง ๑ คำ หรือ ๒ คำเท่านั้น หรือในประเด็นเรื่องการพิจารณาเลือกใช้คำบุรุษสรรพนามตามเพศ เช่น ในภาษาไทยจะมีการเลือกใช้คำสรรพนามบุรุษที่ ๑ โดยแบ่งตามเพศ หากผู้พูดเป็นเพศชายจะใช้คำว่า ผม กระผม กระหม่อม เป็นต้น แต่หากผู้พูดเป็นเพศหญิงจะใช้คำว่า ฉัน ดิฉัน หม่อมฉัน เป็นต้น ซึ่งแตกต่างกับภาษาอังกฤษที่ไม่มีกรแบ่งเพศในคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ เวลาใช้เพียงแต่รู้ว่าคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ คือผู้พูดเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องระบุเพศ

เมื่อผู้วิจัยได้พิจารณาคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ ในภาษาไทยสังเกตเห็นว่าคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ บางคำมีรูปซ้ำกับคำนาม หรือส่วนของคำลงท้าย เช่น คำว่า “ผม” ที่ปรากฏเป็นทั้งคำนาม คำสรรพนาม และส่วนของคำลงท้าย ในประโยคที่ (๑), (๒) และ (๓) ตามลำดับ

(๑) ชายสูงวัยมีผมสีเทาเงินทั้งศีรษะ

(๒) ผมไปงานสมมาคมศิษย์เก่ามาคืนนี้

(๓) ขอขอบคุณที่ใช้บริการครับผม

ประโยคที่ (๑) คำว่า “ผม” เป็นคำนาม หมายถึง คนที่ขึ้นบนศีรษะ ส่วนประโยคที่ (๒) คำว่า “ผม” เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ ให้แทนตัวผู้พูดเพศชาย เพื่อแสดงความสุภาพ และในประโยคที่ (๓) คำว่า “ผม” ทำหน้าที่เป็นส่วนของคำลงท้าย ในประโยคแจ้งให้ทราบ มีความสุภาพมากกว่าใช้คำว่า “ครับ” อย่างเดียว ซึ่งน่าจะเกิดจากการกร่อนเสียงจากคำว่า “ขอรับ(กระ)ผม” เป็น “ครับผม”

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าคำว่า “ผม” ในประโยคที่ (๑)-(๓) ที่เป็นคำนาม คำสรรพนาม และส่วนของคำลงท้ายตามลำดับนั้นมีความหมายเกี่ยวโยงกันอยู่ ไม่น่าจะเป็นคำคนละคำที่พ้องรูปพ้องเสียงกัน หากแต่มีที่มาจากคำเดียวกันที่เกิดการขยายหน้าที่ทางไวยากรณ์ ทำให้มีหน้าที่และความหมายเปลี่ยนแปลงไป จึงน่าจะมองว่าคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ ซึ่งถือเป็นคำไวยากรณ์นั้นมีที่มาและพัฒนาการอย่างไร ลักษณะการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถอธิบายได้โดยใช้แนวคิดเรื่อง *การกลายเป็นคำไวยากรณ์ (grammaticalization)* ซึ่งเป็นแนวคิดที่ใช้ศึกษาพัฒนาการของคำไวยากรณ์ว่ามีปัจจัย กระบวนการเปลี่ยนแปลง และทิศทางของการเปลี่ยนแปลงจากคำบอกเนื้อความกลายเป็นคำไวยากรณ์ หรือจากคำที่มีความเป็นไวยากรณ์น้อยกลายเป็นคำที่มีไวยากรณ์มากอย่างไร

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับบุรุษสรรพนามเชิงประวัติที่ผ่านมา ยังไม่มีงานวิจัยใดศึกษาชุดคำบุรุษสรรพนามในภาษาไทยโดยใช้แนวคิดเรื่องการกลายเป็นคำไวยากรณ์มาก่อน ถึงแม้งานวิจัยของ วราภรณ์ แสงสด (๒๕๓๒) สิริพร หุตทัยวิญญู (๒๕๔๕) จะศึกษาบุรุษสรรพนามในเชิงประวัติ แต่งานวิจัยทั้ง ๒ เรื่องดังกล่าวเป็นการศึกษาเปรียบเทียบคำบุรุษสรรพนามในภาษาไทยแต่ละสมัยในเรื่องจำนวนคำ การปรากฏใช้ และลักษณะทางไวยากรณ์ว่าในแต่ละสมัยแตกต่างกันอย่างไร หรือมีปัจจัยทางสังคมอะไรที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเลือกใช้บุรุษสรรพนามเท่านั้น แต่ยังไม่ได้ศึกษาพัฒนาการของคำบุรุษสรรพนามในประเด็นที่มา กระบวนการเปลี่ยนแปลง และทิศทางที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไปของบุรุษสรรพนามในภาษาไทยแต่ละคำ

เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ ในภาษาไทย โดยใช้แนวคิดเรื่องการกลายเป็นคำไวยากรณ์เป็นกรอบอธิบาย ซึ่งงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับคำสรรพนามโดยใช้แนวคิดเรื่องการกลายเป็นคำไวยากรณ์นั้นมีอยู่น้อยมาก บาง

เรื่องกล่าวเฉพาะลักษณะเพิ่มขยายจากคำนามกลายเป็นคำสรรพนาม ไม่ได้อธิบายทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องของคำนามที่กำลังจะกลายเป็นส่วนของคำลงท้ายต่อไป ดังเช่นงานวิจัยของ Anthony Diller (1994) หรือบางเรื่องศึกษาเฉพาะสมัยไม่ได้ศึกษาในแนวเชิงประวัติ อย่างในงานวิจัยของ นันทริยา ลำเจียกเทศ (๒๕๓๙) เป็นต้น

สำหรับงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยจะมุ่งศึกษาเฉพาะคำว่า “ผม” เนื่องจากผู้วิจัยได้ทดลองเก็บรวบรวมคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ ที่มีรูปซ้ำกับคำนาม และใช้กันทั่วไปในภาษาไทยกรุงเทพฯ ปัจจุบันจากเอกสารประเภทต่างๆ แล้วนับความถี่ในการปรากฏพบว่า “ผม” เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ ที่พบเป็นลำดับแรก โดยในที่นี้ผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลเชิงประวัติจากเอกสารในสมัยรัตนโกสินทร์ที่ตีพิมพ์แล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงปัจจุบัน เพื่อศึกษาปัจจัยและกระบวนการที่คำนามกลายเป็นคำสรรพนาม และส่วนของคำลงท้าย

๒. เกณฑ์การจำแนกหมวดคำ

ผู้วิจัยจะใช้เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ในการจำแนกหมวดคำเป็นลำดับแรก และหากเกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์ยังไม่สามารถจำแนกหมวดคำได้ ผู้วิจัยจะใช้เกณฑ์ทางอรรถศาสตร์ประกอบด้วยเกณฑ์ที่ผู้วิจัยใช้ในการจำแนกหมวดคำ มีดังนี้

๒.๑ เกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกคำนามและคำบุรุษสรรพนาม

๒.๑.๑ เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์

ผู้วิจัยจะใช้ เกณฑ์การปรากฏร่วมกับคำคุณศัพท์ (วิจิตรน ภาณุพงศ์, ๒๕๓๒, น.๖๕) ในการจำแนกคำนามและคำบุรุษสรรพนามออกจากกัน เนื่องจากคำทั้ง ๒ ประเภทนี้สามารถปรากฏในตำแหน่งเดียวกันได้และทำหน้าที่ได้อย่างเดียวกัน เช่น

(๔) เด็กอ้วนมักกินจุ

(๕) *เธออ้วนมักกินจุ

จากตัวอย่างที่ (๔) จะเห็นว่าคำนาม “เด็ก” มีคำคุณศัพท์ “อ้วน” มาขยายได้ แต่คำบุรุษสรรพนาม “เธอ” ในตัวอย่างที่ (๕) มีคำคุณศัพท์ “อ้วน” มาขยายไม่ได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้เกณฑ์การปรากฏร่วมกับคำคุณศัพท์เป็นเกณฑ์ในการจำแนกคำ ๒ ประเภทนี้ออกจากกัน

๒.๑.๒ เกณฑ์ทางอรรถศาสตร์

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ของ กิวอน (๑๙๘๔ อ้างถึงใน นันทริยา ลำเจียกเทศ, ๒๕๓๙) มาเป็นเกณฑ์ในการจำแนกคำนามและคำบุรุษสรรพนามออกจากกัน โดยหากเป็นคำนามจะต้องมีความหมายประจำคำหมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่ [+ หมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่] แต่ถ้าหากเป็นคำบุรุษสรรพนามจะไม่มีมีความหมายประจำคำหมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่ [- หมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่] แต่จะมีความหมายบอกบุรุษและพจน์แทน [+ บอกบุรุษและพจน์] หรือในบางครั้งก็จะมีมีความหมายบอกเพศด้วย [+ บอกเพศ]

๒.๒ เกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกคำบุรุษสรรพนามและส่วนของคำลงท้าย

คำลงท้ายจะปรากฏในตำแหน่งท้ายสุดของประโยค (วิจิตรนัฏ ภาณุพงศ์, ๒๕๓๒, น.๖๑) แต่มีในบางกรณีที่คำบุรุษสรรพนามอยู่ท้ายประโยคเช่นเดียวกับคำลงท้าย เช่น

(๖) ทำไมคุณพ่อถึงเพิ่งบอกผม

(๗) ขอคุณที่ใช้บริการครับผม

ในกรณีนี้สามารถใช้เกณฑ์ทางวากยสัมพันธ์จำแนกคำบุรุษสรรพนามกับคำลงท้ายออกจากกันได้ โดยหากเป็นคำบุรุษสรรพนามจะมีความสัมพันธ์เป็นหน่วยเดียวกันกับประโยค กล่าวคือ สามารถทำหน้าที่เป็นประธานหรือกรรมของประโยค ไม่สามารถตัดทิ้งได้ เพราะจะทำให้เสียความ แต่หากเป็นคำลงท้ายจะมีความสำคัญไม่เท่ากับคำอื่นในประโยค สามารถตัดทิ้งได้โดยไม่เสียความ ดังนั้นในตัวอย่างข้างต้น คำว่า “ผม” ในตัวอย่างที่ (๖) จึงจัดเป็นคำบุรุษสรรพนาม ส่วนคำว่า “ผม” ในตัวอย่างที่ (๗) จัดเป็นส่วนของคำลงท้าย

๓. การปรากฏของคำว่า “ผม” ในสมัยต่างๆ

จากการเก็บข้อมูลเชิงประวัติตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ จนถึงปัจจุบันพบว่า “ผม” ปรากฏเป็นหมวดคำต่างๆ กัน ได้แก่ หมวดคำนาม หมวดคำสรรพนาม และส่วนของคำลงท้าย รายละเอียดมีดังนี้

๓.๑ “ผม” ที่จัดเป็นหมวดคำนาม

คำว่า “ผม” ที่จัดเป็นหมวดคำนาม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “คนที่ขึ้นอยู่บนศีรษะ” เช่น

(๘) ส่วนใหญ่ผมมักเปลี่ยนสีกลายเป็นเทาเข้มหรือเทาจาง (น้ำเล่นไฟ, น.๗)

(๙) เราตื่นโง่งง กินข้าวแล้วโกนผม

(จดหมายเหตุรายวันของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ, น.๓๔)

จากตัวอย่างที่ (๘) และ (๙) คำว่า “ผม” ต่างก็จัดอยู่ในหมวดคำนามและมีความหมายว่า “คนที่ขึ้นอยู่บนศีรษะ” แต่ตัวอย่างที่ (๘) คำว่า “ผม” ทำหน้าที่เป็นประธานของประโยค ส่วนคำว่า “ผม” ในตัวอย่างที่ (๙) ทำหน้าที่เป็นกรรมของกริยา “โกน”

๓.๒ “ผม” ที่จัดเป็นหมวดคำสรรพนาม

คำว่า “ผม” ที่จัดเป็นหมวดคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “คำใช้แทนตัวผู้พูด ที่เป็นเพศชาย ใช้พูดโดยสุภาพ” เช่น

(๑๐) มยุรียังมิได้พบหรือรู้จักผมเลย (ศัตรูของเจ้าหล่อน, น.๕)

(๑๑) วันพรุ่งนี้ผมจะไปเที่ยวบนดอยอ่างขาง (อนุสาร อสท., ฉ.๖, น.๔๑)

จากตัวอย่างที่ (๑๐) และ (๑๑) คำว่า “ผม” ต่างก็จัดอยู่ในหมวดคำสรรพนามที่ใช้แทนตัวผู้พูด เพศชาย ใช้พูดเพื่อแสดงความสุภาพ แต่ตัวอย่างที่ (๑๐) คำว่า “ผม” ทำหน้าที่เป็นกรรมของประโยค ในขณะที่คำว่า “ผม” ในตัวอย่างที่ (๑๑) ทำหน้าที่เป็นประธานของประโยค

๓.๓ “ผม” ที่จัดเป็นส่วนของคำลงท้าย

นอกจากคำว่า “ผม” จะจัดเป็นหมวดคำนามและหมวดคำสรรพนามได้แล้วนั้น ปัจจุบันยังพบว่า คำว่า “ผม” ยังทำหน้าที่เป็นส่วนของคำลงท้ายได้หากนำไปรวมกับคำว่า “ครับ” เป็น “ครับผม” ซึ่งเป็นคำลงท้ายในประโยคแจ้งให้ทราบ มีความสุภาพมากกว่าใช้คำว่า “ครับ” อย่างเดียว และเป็นกรให้เกียรติผู้ฟังด้วย เช่น

(๑๒) อาชีพหลักของเราคือการแสดงครับผม

(๑๓) มันยังมีสิ่งที่น่าสนใจต้องการครับผม

(นิตยสารเรย์ คอลัมน์ Close-up, ฉ.๗๑, น.๒๒๙-๒๓๐)

จากตัวอย่างที่ (๑๒) และ (๑๓) คำว่า “ผม” ต่างก็จัดเป็นส่วนของคำลงท้ายที่มีเงื่อนไขในการปรากฏ คือ ต้องนำไปรวมกับคำว่า “ครับ” เป็น “ครับผม” เพื่อแสดงความสุภาพ และจะสังเกตได้ว่าหากเป็นคำลงท้ายจะมีความสำคัญไม่เท่ากับคำอื่นในประโยค สามารถตัดทิ้งได้โดยไม่เสียความ

ตารางที่ ๑ ร้อยละความถี่ของการปรากฏของคำว่า “ผม” ที่มีรูปเดียวกันจากข้อมูลเชิงประวัติ

สมัย	คำนาม (ร้อยละ)	คำสรรพนาม (ร้อยละ)	ส่วนของคำลงท้าย (ร้อยละ)
รัชกาลที่ ๑-๓	๑๐๐ (๕ คำ)	๐ ^๑	๐
รัชกาลที่ ๔-๕	๓๙.๔๒ (๕๔ คำ)	๖๐.๕๘ (๘๓ คำ)	๐
รัชกาลที่ ๖-๘	๑๒.๘๒ (๒๐ คำ)	๘๗.๑๘ (๑๓๒ คำ)	๒.๕๖ (๔ คำ)
ปัจจุบัน	๖.๗๙ (๑๑ คำ)	๙๓.๒๑ (๑๔๘ คำ)	๑.๘๕ (๓ คำ)

เมื่อผู้วิจัยพิจารณาร้อยละความถี่ในการปรากฏคำว่า “ผม” ในสมัยต่าง ๆ พบว่า ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑-๓ คำว่า “ผม” ปรากฏอยู่ในหมวดคำนามทั้งสิ้น ไม่ปรากฏอยู่ในหมวดคำอื่น ๆ เลย ถึงแม้ว่าผลการวิจัยที่ได้จะพบคำนามเพียง ๕ คำเท่านั้น ซึ่งถือว่ามีจำนวนน้อยและอาจทำให้งานวิจัยขาดความน่าเชื่อถือ แต่ผู้วิจัยได้สำรวจค้นคว้าเบื้องต้นจากเอกสารสมัยสุโขทัยและอยุธยาประกอบเพื่อสนับสนุนผลการวิจัยดังกล่าว และพบว่าในสมัยสุโขทัยและอยุธยาพบคำว่า “ผม” ที่ใช้เป็นคำนามเท่านั้น ไม่พบว่า

^๑ อย่างไรก็ตามในหนังสือ *GRAMMATICA LINGUAE THAI* ของสังฆราชปัลเลอรีกัวซ์ ซึ่งเป็นหนังสือสอนไวยากรณ์ไทยแก่ชาวต่างชาติได้ระบุว่ามีการใช้คำสรรพนาม “ผม” (๒๕๕๐, น.๔๕) แต่ผู้วิจัยไม่พบตัวอย่างปริบทการใช้คำสรรพนาม “ผม” พบเพียงตัวอย่างปริบทการใช้คำว่า “กะผม” (๒๕๕๐, น.๙๗-๙๘, ๑๐๔) ซึ่งผู้วิจัยไม่นำมาพิจารณาความถี่ร่วมกัน เนื่องจากคำว่า “ผม” และ “กะผม” ไม่ได้เป็นรูปแปรของกันและกัน แต่เป็นคำคนละคำที่มีความแตกต่างกันในเรื่องระดับภาษา ดังนั้นคำว่า “กะผม” จึงไม่ถือเป็นหน่วยคำย่อย (allomorph) ของคำสรรพนาม “ผม”

ปรากฏอยู่ในหมวดคำอื่น ๆ เลย อีกทั้งในงานวิจัยของ วรภรณ์ แสงสด (๒๕๓๒) ก็ไม่ปรากฏคำว่า “ผม” ที่ใช้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ ในสมัยสุโขทัยและอยุธยา เช่นกัน แต่พบว่าใช้เป็นคำสรรพนามบุรุษที่ ๑ ครั้งแรกในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔-๗

ส่วนสมัยรัชกาลที่ ๔-๕ ดังตารางข้างต้น คำว่า “ผม” มิได้ปรากฏอยู่เพียงในหมวดคำนามเท่านั้น แต่มีการขยายหน้าที่เพิ่มขึ้นอีก ๑ หน้าที่ คือ หมวดคำสรรพนาม (สรรพนามบุรุษที่ ๑) โดยคำว่า “ผม” ปรากฏอยู่ในหมวดคำนามน้อยลงเหลือเพียงร้อยละ ๓๙.๔๒ แต่ปรากฏอยู่ในหมวดคำสรรพนามเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๕๘ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖-๘ คำว่า “ผม” ก็ได้มีการขยายหน้าที่เพิ่มขึ้นอีก ๑ หน้าที่ คือ ส่วนของคำลงท้าย (ครับผม) โดยคำว่า “ผม” ปรากฏอยู่ในหมวดคำนามน้อยลงเหลือเพียงร้อยละ ๑๒.๘๒ แต่ปรากฏอยู่ในหมวดคำสรรพนามสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๘๔.๖๒ และปรากฏเป็นส่วนของคำลงท้าย คิดเป็นร้อยละ ๒.๕๖ และในสมัยปัจจุบันการปรากฏของคำว่า “ผม” ที่อยู่ในหมวดคำนามก็มีความถี่ในการปรากฏน้อยลงอีก คิดเป็นร้อยละ ๖.๗๙ ในขณะที่ปรากฏอยู่ในหมวดคำสรรพนามสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๓๖ และปรากฏอยู่ในส่วนของคำลงท้ายร้อยละ ๑.๘๕

ลักษณะเช่นนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงการขยายหน้าที่จากคำบอกเนื้อความ คือ หมวดคำนาม กลายเป็นหมวดคำนาม และคำไวยากรณ์ อันได้แก่ หมวดคำสรรพนาม และส่วนของคำลงท้าย ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการกลายเป็นคำไวยากรณ์ที่ผู้วิจัยจะอธิบายถึงปัจจัยและกระบวนการที่ทำให้คำนาม “ผม” กลายเป็นคำสรรพนาม และส่วนของคำลงท้ายในหัวข้อที่ ๔ และ ๕ ต่อไป

๔. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำว่า “ผม”

จากการพิจารณาร้อยละความถี่ในการปรากฏคำว่า “ผม” ที่มีรูปเดียวกันในสมัยต่างๆ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า คำว่า “ผม” ที่เป็นคำนามน่าจะปรากฏเป็นหมวดคำแรก ต่อมาได้เกิดการแยกตัวไปเป็นหมวดคำสรรพนามและส่วนของคำลงท้าย โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

๔.๑ ปัจจัยที่ทำให้คำนามกลายเป็นคำสรรพนาม

ปัจจัยที่ทำให้คำว่า “ผม” ที่ทำหน้าที่เป็นคำนามกลายเป็นคำสรรพนามนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเกิดจากปัจจัย ๒ ประการด้วยกัน อันได้แก่ ประการแรก **ปัจจัยทางวัฒนธรรม** และประการที่สอง **ปัจจัยทางภาษา** ซึ่งในที่นี้หมายถึง **ปัจจัยนามนัย** (metonymy) กล่าวคือ ในด้านปัจจัยทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมของไทยเราจะให้ความสำคัญในเรื่องอาวุโส ผู้ที่มีอายุน้อยกว่าหรือมีสถานภาพต่ำกว่าต้องให้ความเคารพนบนอบ มีสัมมาคารวะ และยกย่องให้เกียรติผู้ที่มีอายุมากกว่าหรือมีสถานภาพสูงกว่าเสมอ เช่นเดียวกันเวลาที่ผู้อาวุโสน้อยกว่าพบกับผู้ที่อาวุโสมากกว่าก็ต้องแสดงความสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน อีกทั้งในวัฒนธรรมไทยถือว่าศรัทธาเป็นของสูง เวลาพูดจึงอาศัยปัจจัยการใกล้ชิดกันทางความหมายโดยการนำคำว่า “ผม” ที่อยู่ติดกับศรัทธาและเป็นส่วนของอวัยวะที่อยู่สูงสุดของร่างกาย ซึ่งจากเดิมเป็นคำเรียกส่วนของอวัยวะหมายถึงคนที่ขึ้นอยู่บนศรัทธาไปใช้เป็นคำแทนตัวผู้พูด เพื่อแสดงความสุภาพและแสดงให้เห็นว่าเราให้เกียรติผู้ที่อาวุโสมากกว่า และนอกเหนือจากคำว่า “ผม” แล้ว ในภาษาไทยยังมีคำบุรุษสรรพนามอื่น ๆ อีก คือ คำว่า “เกล้า” และ “กระหม่อม” ที่มีที่มาและคำอธิบายคล้ายกับคำว่า “ผม” อีกด้วย

๔.๒ ปัจจัยที่ทำให้คำนามกลายเป็นส่วนของคำลงท้าย

ปัจจัยที่ทำให้คำว่า “ผม” ที่ทำหน้าที่เป็นคำนามกลายเป็นส่วนของคำลงท้าย “ครับผม” นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเกิดจากปัจจัย ๒ ประการ อันได้แก่ ประการแรก **ปัจจัยทางวัฒนธรรม** และประการที่สอง **ปัจจัยทางภาษา (ปัจจัยนามนัย)** กล่าวคือ ในด้านปัจจัยทางวัฒนธรรม ในสังคมไทยมีการใช้ภาษาแปรไปตามลำดับชั้นทางสังคม เช่น คำราชาศัพท์ ที่มีการกำหนดรูปภาษาให้ใช้ตั้งแต่ชั้นพระมหากษัตริย์จนถึงชั้นสามัญชน นอกจากนี้วัฒนธรรมไทยเรายังถือว่าศรัทธาเป็นของสูง เวลาพูดจึงอาศัยปัจจัยการใกล้ชิดกันทางความหมายโดยการนำคำว่า “ผม” ที่อยู่ติดกับศรัทธาและเป็นส่วนของอวัยวะที่อยู่สูงสุดของร่างกาย ซึ่งจากเดิมเป็นคำเรียกส่วนของอวัยวะหมายถึงคนที่ขึ้นอยู่บนศรัทธามาใช้เป็นส่วนหนึ่งของคำรับในราชาศัพท์เมื่อต้องการใช้กับพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้านายชั้นสูง และคนสุภาพเสมอกันใช้กัน เช่น ขอรบได้

เกล้าใส่กระผม > ขอรับกระผม > ขอรับผม > ขอรับ > ครับ, ครับผม เป็นต้น เพื่อแสดงความสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน และให้เกียรติผู้ที่เราพูดด้วยโดยการยกส่วนที่สูงที่สุดของร่างกายไปใช้

ตารางที่ ๒ ลำดับชั้นการใช้คำวิเศษณ์แสดง “ครับ” ที่ใช้เป็นราชาศัพท์

ผู้ใช้	ราชาศัพท์	สำหรับบุคคล
ผู้น้อย (ชาย)	ขอรับใส่เกล้าใส่กระผม	สมเด็จพระเจ้าพระยา
	ขอรับกระผม	ขุนนางชั้นสูง
	ขอรับผม	ขุนนางชั้นรองลงมา
ขุนนางเสมอกัน	ขอรับ	ขุนนางเสมอกัน
คนสุภาพเสมอกัน	ขอรับ, ครับ	คนสุภาพ
ผู้น้อย (หญิง)	เกล้าค่ะ, ค่ะ	ขุนนาง, พระสงฆ์
ผู้น้อย (ชาย)	ขอรับ, ครับ	ขุนนาง, พระสงฆ์, คนสุภาพ

ที่มา: (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, ๒๕๔๕, น.๒๗)

๕. กระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำว่า “ผม”

ในการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำว่า “ผม” จากคำนามไปเป็นคำสรรพนาม และจากคำนามไปเป็นส่วนของคำลงท้ายนั้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

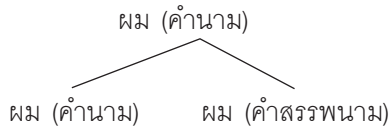
๕.๑ กระบวนการที่ทำให้คำนามกลายเป็นคำสรรพนาม

กระบวนการที่ทำให้คำนาม “ผม” กลายเป็นคำสรรพนามมีอยู่ ๓ กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการแยก กระบวนการสูญเสียคุณสมบัติของหมวดคำเดิม และ กระบวนการทำให้มีความหมายทั่วไป ดังนี้

๕.๑.๑ กระบวนการแยก (divergence)

ฮอปเปอร์และเทรกกอตต์ (Hopper and Traugott, 1993) ได้ให้ความหมายไว้ว่าเป็นกระบวนการที่คำหนึ่งแยกออกเป็นคำใหม่ ๒ คำ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปคำ คำแรกจะมีหน้าที่หรือความหมายเหมือนกับคำเดิม ส่วนอีกคำหนึ่งจะมีหน้าที่หรือความหมายใหม่ และไปปรากฏในบริบทที่แตกต่างจากเดิม

ในที่นี้คือ การที่คำนามและคำสรรพนาม “ผม” มีรูปเดียวกัน แต่ทำหน้าที่ได้ ๒ หน้าที่ เนื่องจากคำเดิม คือ คำนามเกิดการแยกคำออกเป็น ๒ คำ คำหนึ่งมีหน้าที่หรือความหมายเหมือนคำเดิม คือ คำนาม ส่วนอีกคำหนึ่งจะมีหน้าที่หรือความหมายใหม่ คือ คำสรรพนาม โดยคำสรรพนามนี้จะไปปรากฏในบริบทที่แตกต่างไปจากเดิม

๕.๑.๒ กระบวนการสูญเสียคุณสมบัติของหมวดคำเดิม (decategorialization)

ฮอปเปอร์และเทรกกอตต์ (Hopper and Traugott, 1993) ได้ให้ความหมายไว้ว่าเป็นกระบวนการที่สูญเสียคุณสมบัติของหมวดคำเดิมซึ่งสมาชิกของหมวดยังมีไป ทำให้อันนั้นไม่ใช่สมาชิกของหมวดคำเดิมอีกต่อไป

คำว่า “ผม” ที่ทำหน้าที่เป็นคำนามมีคุณสมบัติสำคัญ คือ สามารถปรากฏร่วมกับคำคุณศัพท์ได้ แต่เมื่อคำว่า “ผม” ที่เป็นคำนามกลายเป็นคำสรรพนาม ลักษณะสำคัญนี้ก็สูญหายไป กล่าวคือ ไม่สามารถปรากฏร่วมกับคำคุณศัพท์ได้ และเมื่อสูญเสียคุณสมบัติของหมวดคำเดิมไปจึงค่อยๆ รับคุณสมบัติใหม่ คือ มีความหมายบอกบุรุษ พจน์ และเพศ จนกลายเป็นสมาชิกของหมวดคำใหม่แทน ซึ่งผู้วิจัยจะแสดงคุณสมบัติสำคัญของคำนามและคำสรรพนามในรูปวากยสัมพันธ์ลักษณะ (คุณสมบัติทางวากยสัมพันธ์) ดังนี้

คำนาม

- [+ ปรากฏร่วมกับคำคุณศัพท์]
- [- บอกบุรุษและพจน์]
- [- บอกเพศ]

คำสรรพนาม

- [- ปรากฏร่วมกับคำคุณศัพท์]
- [+ บอกบุรุษและพจน์]
- [+ บอกเพศ]

๕.๑.๓ กระบวนการทำให้มีความหมายทั่วไป (generalization)

ฮอปเปอร์และเทราก็อตต์ (Hopper and Traugott, 1993) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกระบวนการที่ทำให้คำซึ่งเดิมมีความหมายที่เฉพาะเจาะจง ได้มีการเปลี่ยนแปลงความหมายไปในลักษณะที่กว้างขึ้น เนื่องจากอรรถลักษณะเฉพาะถูกลดลง ความหมายเจาะจงจึงลดลง และกลายเป็นความหมายทั่วไป

ในที่นี้คือ การทำให้อรรถลักษณะเจาะจงในคำนามหายไป เนื่องจากคำนามที่กลายเป็นคำสรรพนามจะไม่มี ความหมายประจำคำที่หมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่ ส่วนอรรถลักษณะที่เหลือซึ่งเป็นอรรถลักษณะที่ไม่ใช่ อรรถลักษณะเจาะจงจริงๆ จะถูกทำให้เป็นนามธรรม เช่น กระบวนการทำให้มีความหมายทั่วไปจะทำให้ อรรถลักษณะเจาะจงของคำนาม “ผม” ได้แก่ [+ส่วนของอวัยวะ], [+เป็นเส้น] หายไป เนื่องจากคำว่า “ผม” ที่เป็นคำสรรพนามไม่ได้หมายถึงส่วนของอวัยวะที่เป็นเส้นๆ สามารถจับต้องได้ ส่วนอรรถลักษณะที่เหลือ [+อยู่สูงสุด] ก็จะถูกทำให้เป็นนามธรรม คือ มีความหมายแสดงความสุภาพแทน และอีกประการหนึ่ง คือ มีความหมายบอกบุรุษที่ ๑ เอกพจน์ ซึ่งผู้วิจัยจะแสดงคุณสมบัติสำคัญของคำนามและคำสรรพนามในรูปอรรถลักษณะ (คุณสมบัติทางความหมาย) ดังนี้

ผม (คำนาม) $\left(\begin{array}{l} + \text{ ส่วนของอวัยวะ} \\ + \text{ อยู่สูงสุด} \\ + \text{ เป็นเส้น} \end{array} \right)$	>	ผม (คำสรรพนาม) $\left(\begin{array}{l} + \text{ บุรุษที่ ๑} \\ + \text{ เอกพจน์} \\ + \text{ สุภาพ} \end{array} \right)$
---	---	--

๕.๒ กระบวนการที่ทำให้คำนามกลายเป็นส่วนของคำลงท้าย

กระบวนการที่ทำให้คำนาม “ผม” หายไปเป็นส่วนของคำลงท้าย “ครับผม” คือ กระบวนการหลอมรวม (coalescence) ซึ่งเลห์แมนน์ (Lehmann, 1985 อ้างถึงใน สุวีริเณตร จรัสจรวงเกียรติ, ๒๕๕๑) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การที่คำหลักซึ่งมีอิสระหายไปเป็นหน่วยคำที่ไม่อิสระและอาจหลอมรวมกับหน่วยสร้างอื่นๆ”

คำว่า “ครับผม” สันนิษฐานว่าเดิมน่าจะมาจากกลุ่มคำรับในราชาศัพท์ “ขอรับผม” ซึ่งประกอบด้วยคำประสม ขอรับ+ผม หมายถึง ผู้พูดได้ยินและรับเอาถ้อยคำของคู่สนทนาเข้ามาใส่ผมซึ่งเป็นส่วนของอวัยวะที่อยู่สูงสุดของร่างกายติดกับศีรษะ ทำนองเดียวกับคำว่า “ขอรับใส่เกล้า” หรือ “รับด้วยเกล้า” เพื่อแสดงความอ่อนน้อมต่อมตนและให้เกียรติคู่สนทนาโดยการยกส่วนที่สูงที่สุดของร่างกายไปใช้ ต่อมาเมื่อผู้พูดต้องการลดทอนเสียงให้สั้นลง เพื่อแสดงลำดับชั้นในการใช้ราชาศัพท์สำหรับบุคคลต่าง ๆ จึงเกิดกระบวนการหลอมรวมกันทางหน่วยเสียงและหน่วยคำ กล่าวคือ คำว่า “ขอรับผม” /khǔːráp phǒm/ ถูกตัดเสียงสระ “อ” /ɔː/ ออกไป กลายเป็นคำว่า “ครับผม” /khráp phǒm/ ทำให้เดิมคำว่า “ผม” ที่อยู่ในกลุ่มคำรับราชาศัพท์ และเป็นคำบอกเนื้อความหายไปเป็นส่วนหนึ่งของคำประสมบอกสถานภาพ “ครับผม” ในที่สุด

๖. บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า เริ่มแรกคำว่า “ผม” ปรากฏใช้เป็นคำนาม ต่อมาคำนาม “ผม” ได้เกิดการขยายหน้าที่เป็นหมวดคำสรรพนามในสมัยรัชกาลที่ ๔-๕ และคำนามก็ได้ขยายหน้าที่เป็นส่วนของคำลงท้าย “ครับผม” ในสมัยรัชกาลที่ ๖-๘ โดยอาศัยปัจจัยและกระบวนการดังที่ปรากฏในตารางที่ ๓ นี้

ตารางที่ ๓ ปัจจัยและกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ของคำว่า “ผม”

หมวดคำ	ปัจจัย	กระบวนการ
คำนาม > คำสรรพนาม	๑) ปัจจัยทางวัฒนธรรม ๒) ปัจจัยทางภาษา (ปัจจัยนามนัย)	๑) กระบวนการแยก ๒) กระบวนการสูญเสีย คุณสมบัติของ หมวดคำเดิม ๓) กระบวนการทำให้มี ความหมายทั่วไป
คำนาม > ส่วนของคำลงท้าย ^๒	๑) ปัจจัยทางวัฒนธรรม ๒) ปัจจัยทางภาษา (ปัจจัยนามนัย)	กระบวนการหลอมรวม

จากตารางจะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ทำให้คำว่า “ผม” ที่เป็นคำนามกลายเป็นคำสรรพนาม และส่วนของคำลงท้าย คือ ปัจจัยทางวัฒนธรรม และปัจจัยทางภาษา (ปัจจัยนามนัย) และในเรื่องของกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ คำสรรพนาม “ผม” กลายมาจากคำนามโดยผ่านกระบวนการต่างๆ ๓ กระบวนการด้วยกัน ได้แก่ กระบวนการแยก กระบวนการสูญเสียคุณสมบัติของหมวดคำเดิม และกระบวนการทำให้มีความหมายทั่วไป และส่วนของคำลงท้าย “ครับผม” กลายมาจากคำนามโดยผ่านกระบวนการหลอมรวม

^๒ ไม่ใช่หมวดคำ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของคำประสม “ครับผม” เท่านั้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ, และ สายไหม จบกลศึก (บรรณาธิการ). (๒๕๔๕). *ราชาศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.
- นworรณ พันธุมธธา. (๒๕๕๑). *ไวยากรณ์ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทริยา ลำเจียกเทศ. (๒๕๓๙). *คำไวยากรณ์ที่กลายมาจากคำนามเรียกอวัยวะและส่วนของพืชในภาษาไทยล้านนา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาภาษาศาสตร์.
- ปิลเลอร์กั๋ว, สังฆราช. (๒๕๕๐). *GRAMMATICA LINGUAE THAI*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๖). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- วารกรณ์ แสงสด. (๒๕๓๒). *บุรุษสรรพนามในภาษาไทย: การศึกษาเชิงประวัติ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาภาษาไทย.
- วัลยา ช่างขวัญอิน, และคณะ. (๒๕๕๓). คำ การสร้างคำ และการยืมคำ. ใน *บรรพตฐานภาษาไทย เล่ม ๒*. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สถาบันภาษาไทย.
- วิจินต์ ภาณุพงศ์. (๒๕๓๙). *โครงสร้างภาษาไทย: ระบบไวยากรณ์* (พิมพ์ครั้งที่ ๑๓). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สิริพร หุทัยวิญญู. (๒๕๔๕). *การศึกษาระบบบุรุษสรรพนามภาษาไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ในแนวเชิงประวัติ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาภาษาศาสตร์.
- สุรีเนตร จรัสจุงเกียรติ. (๒๕๕๑). "ย้ง": *การศึกษาเชิงประวัติ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาภาษาไทย.
- อุปกิตศิลปสาร, พระยา. (๒๕๔๔). *หลักภาษาไทย* (พิมพ์ครั้งที่ ๑๐). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

ภาษาอังกฤษ

- Diller, Anthony. (1994). Grammaticalization and Tai syntactic change. In M.R.Kalaya Tingsabath and A. Abramson (Eds.), *Essay in Tai linguistics*, pp.1-34. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Hopper, Paul J. and Traugott, E. (1993, 2003). *Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.